بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓް
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިންމުން

- ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު: 2019/HC-A/262
- އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް: އަހްމަދު ނާޝިފް / ގ. ސިއަދުރު، ސ. ދޫފެ
- އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް: ދިވެހި ދައުލަތް (އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް)
- މައްސަލައިގެ ބާވަތް: ރަޖިސްޓްރާރގެ ނިންމުން އަލުންބަލައި ނިންމުމަށް

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ނިޔާޒް
ފަނޑިޔާރު އަބްދުއްރައޫފު އިބްރާހީމް
ފަނޑިޔާރު ޢަލީ ސަމީރު

ނިންމި ތާރީޚް: 16 މުޙައްރަމް 1443 / 24 އޮގަސްޓް 2021

ހައިކޯޓުގައި ޝަރީޢަތް ނަޒަރުސާނީ ކުރެވުނު ތާރީޚު:

23 ރަމަޟާން 1440

28 މޭ 2019

އިސްތިއުނާފުކުރުނު މައްސަލަ:

- ނަންބަރު: 02/RNA/2019
- ނިންމި ތަން: ސިވިލް ކޯޓު
- ބާވަތް: ނަޒަރުސާނީއާގެ ނިސްބަތުން އަމުރުކުރުމައި ނިސްބަތްގޮތް
- ހުށަހެޅުނު ތާރީޚު: 28 ފެބްރުއަރީ 2019
- ނިމުނު ތާރީޚު: 25 މާރިޗު 2019

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ނިޔާޒުގެ ރައުޔު؛ (މި ރައުޔަށް ފަނޑިޔާރު އަލީ ސަމީރު ތާއީދު ކުރައްވައެވެ.)

ތަޢާރުފު

1. މި މައްސަލައަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމިދޭށެވެ" އެކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ސަބަބުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވާގޮތަށް މ.ނިރުދާރު / ޢަބްދުﷲ ރާޝިދު (އައި.ޑީ.ކާޑު ނަންބަރު A046840) ގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅުއްވުމުގެ ރައްޔިތުގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ބެލުނު މައްސަލައެކެވެ.

2. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމިދޭށެވެ" މިކޭސް ޢަބްދުﷲ ރާޝިދުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުއްވިނަމަވެސް، އިސްތިއުނާފު ފޯމުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރާ ސަބަބު ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާތީއެވެ. އިސްތިއުނާފު ބަލަހައްޓާ ފަރާތެއް ނެތި މިމައްސަލަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ހުށަހެޅިފައިވާ ގޮތުން ހިނގައިފިނަމަ،[1] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އަމިއްލަ ސަބަބުތަކަކާ ހުރެ ޝަރުޢީ ދަޢުވާ ނުކުރެވި ހިނގާ ފާސްކުރެއްވުމުން ކަނޑައަޅާފައިވާތީ، އަދި އެގޮތަށް ސަބަބުތަކެއް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ފާހަގަ ކުރެވިފައިވާތީ، އިސްތިއުނާފު ބަލަހައްޓާ ފަރާތުން ހިނގުމަށް 18 ޖަނަވަރީ 2021 ގައި ވަނީ އަރުވާފައި ނޯޓިސް އަންގާފައެވެ. އަދިވެސް، އިސްތިއުނާފު ފޯމުގެ އެކަމި އިސްތިއުނާފުކުރާ އިސްތިއުނާފު ބަލަހައްޓާ ފަރާތުގެ ނަން ދިވެހި ފަރާތުން ހިމެނުމަށް 22 ފެބްރުއަރީ 2021 ގައި އަލުން މިކޭސް ފާސްކުރިއެވެ. ނަމަވެސް މިމައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަށް އަލުން ކުރިއަށް

---

[1] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/SC-A/17؛ "ދަޢުވާއެއް ސާބިތުވާ ކޯޓެއްގައި ހުށަހަޅާފައި އޮތް ދަޢުވާއެއްގައި ދައުލަތުގެ ފުރިހަމަ ހިމާޔަތް ހިފެހެއްޓުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގެ ދަށުން އެއްވެސް ދަޢުވާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ." ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/SC-A/44 (ޢަބްދުﷲ ފާއިޒު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް)؛ "...އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ޝަރުޠު ހަމަވާ ގޮތުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ." މިގޮތުން ބަލާއިރު، އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ޝަރުޠު ހަމަނުވާ މައްސަލަތަކުގައި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ހިނގުމާއި މައްސަލަ ނުބަލައި ބާތިލްކުރުމުގެ އިޚުތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ގެންދެވިފައިވަނީ އިސްތިއުނާފު ހައްޤުވާ އުޒުރު ޖެނަރަލްގެ ހާސިލުކުރުމުގައި، އެ ޤާނޫނާ ޖަވާބުދާރީވުމަށް ފުރުސަތު ލިބެންނެތީ.

މައްސަލައިގެ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތް

3. އަޙްމަދު ނާޒިމް ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގައި މީމުއަތޮޅު ދިއްގަރު ދާއިރާގެ މެންބަރުކަމުގެ މުއްދަތު ގެއްލި، އަލަވަންސް [illegible] މުސާރައާއި، ޕެންޝަނާއި، އިނާމުތަކާއި އެހެނިހެން މާލީ ގެއްލުންތައް، އަޙްމަދު ނާޒިމްގެ ހައްޤުތަކާއި މިނިވަންކަން ގެއްލި ޖަލު ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރެވުނު، ނާހައްޤު އަދަބުތަކާއި ލިބިފައިވާ ގޯނާތައް ދުރު އިޖްތިމާއީ ގެއްލުމަކަށް ދައުލަތުން ހިންގާފައިވާ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ހުކުމްކުރި މައްސަލައިގެ، އެކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ފައިސަލާއިން ކުށްވެރިކޮށްފައިވާ ހުކުމުގެ ސަބަބުންކަމަށް އަޙްމަދު ނާޒިމް ބުނެއެވެ.

4. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ހުށަހެޅުމުން ރިވިއު ކުރުމަށް ހިންގަވާފައިވާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/52 ފައިސަލާއިން ހުކުމް ބާތިލްކުރައްވާފައި ވާކަމަށް އަޙްމަދު ނާޒިމް ބުނެފައިވެއެވެ.

5. އެހެންވެ، އަޙްމަދު ނާޒިމްއަށް ލިބިފައިވާ ގޮތް ގެއްލުންތަކުގެ ބަދަލުގެ ޒިއްމާ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ދިއްގަރު ދާއިރާގެ މެންބަރުކަމުގެ މުސާރައާއި، އިނާމުތަކާއި ދައުލަތުން އަޙްމަދު ނާޒިމްއަށް ދޭންޖެހޭ ފައިސާއަކަށްކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވައި ދެއްވުމާއި އަދި އަޙްމަދު ނާޒިމްއަށް ލިބިފައިވާ އެހެނިހެން ގެއްލުންތަކުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާކުރުމުގެ ހައްޤު އޮތްކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވައި ދެއްވުމަށް އެދި 03 ފެބުރުއަރީ 2019 ގައި ސިވިލް ކޯޓުގައި ދައުވާ ކުރިއެވެ.

6. އަޙްމަދު ނާޒިމް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި މައްސަލަ އެކޯޓުގެ ތަޞްދީޤުކުރި ބަޔަކު ނިންމަވާފައިވަނީ؛

> "އަޙްމަދު ނާޒިމްގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައަކީ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ
> މީމުއަތޮޅު ދިއްގަރު ދާއިރާގެ މެންބަރުކަމުގެ މުއްދަތު ގެއްލި، އަލަވަންސް [illegible] މުސާރަ
> އާއި ޕެންޝަނާއި، އިނާމުތަކާއި އެހެނިހެން މާލީ ގެއްލުންތައް އަސާސީ ހައްޤުތަކާއި

މިނިވަންކަން ގެއްލި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގަވާއިދުން [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުން [illegible]
[illegible] [illegible] ނަންބަރު 2014/SC-A/5[2] ގެ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު
2018/SC-A/50[3] ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."[4]

[illegible].

7. ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރުގެ މިނިންމުމާމެދު ހިތްހަމަ ނުޖެހިގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] 28 ފެބްރުއަރީ 2019 ގައި [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]، ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] ނިންމި ގޮތުގައި ވަނީ؛

"[illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ރަޖިސްޓްރާރުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

[2] ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރު [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/5 ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ގެ [illegible] [illegible].

[3] ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރު [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/50 ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/52 ގެ [illegible] [illegible].

[4] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 144-REG/2019/10 (10 ފެބްރުއަރީ 2019) "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން".

އަނބުރާދޭންޖެހޭކަން ޝަރުޢުން ސާބިތުވި އަދި ޤާނޫނީ ގޮތުގައި ދެވިދާނެކަމަށް ނިންމައި ދަޢުވާލިބޭ

އަނބުރާދޭން ޙުކުމްކުރަން ނިންމީމެވެ."[5]

މިހެންވުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު ނިންމުމުގައި ބިނާކުރި މައިގަނޑު ނުކުތާތަކަކީ؛

7.1 އަޙްމަދު ނާޒިމް ހުރަހަކީ މައްސަލައިގައި ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ނިޔާގެ ފައިސާއަށް ދަޢުވާކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެން އެއީ ވާރިސުން ގޮތުގައި ދަޢުވާ ކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނެތް ކަމަށް ދެކިފައިވާކަން.

7.2 ސަރުކާރުން ދޫކުރި ނިޔާގެ ފައިސާ ނަގަން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަންނަނިވި ކަނޑައަޅާ ފުރިހަމަ ބައިތައް ނޫނީ ނިޔާގެ އެއްވެސް ނިސްބަތް ވާރިސުންނަށް ބަހާނެ ގޮތެއް ނެތްކަމާއި، އެފަދަ ނިޔާގެ ފައިސާއަކީ ތަރިކައެއް ނޫން ފައިސާއެއް ކަމަށް ބަލައިގެން ނިޔާގެ ފައިސާ ދޫކުރެވޭނީ ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅާ އުސޫލުން ކަމަށް ޤާނޫނީ ތަފްސީރުގެ ބިނާކޮށް ޤާނޫނު 144 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލައިގެން އެކަން ކަނޑައަޅާފައިވާކަން.

7.3 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ގެ މައްސަލައިގައި ޤާޟީ ސަޢީދު ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަޖިލީހުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކޯޓުތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ދަށުން ނިންމާފައިވާ ކަމުގައި ބަލައިގެން ވާރިސުންނަށް ބަހާ ފައިސާއެއް ނޫންކަން ދެއްކުމަށް ނިންމާފައިވާ ފަތުވާ ނުވަތަ އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތުގައި ނިޔާގެ ފައިސާ ތަރިކައެއްކަމަށް ބަލައިގެން ނުވާކަން.

---

[5] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 02/RNA/2019 (25 މާރިޗު 2019) "ދަރިފަސްކޮޅުގެ ނިޔާގެ ފައިސާއާ ނިސްބަތްވާ ނިންމުން"

ސިވިލް ކޯޓުގެ އިސްޤާޟީގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުން:

8. އަޕީލަންޓު ނާޒިމް ސިވިލް ކޯޓުގައި ހުރި ދަޢުވާއާމެދު އެކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރު ނިންމި ނިންމުން، އަލުން ބަލައި ދިނުމަށް އެކޯޓުގެ އިސްޤާޟީއަށް ހުށަހަޅުއްވުމުން "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމުމުގެ" ފޯމު [illegible] އަޕީލަންޓު ނާޒިމް ރިޕްރެޒެންޓްކޮށްގެން، އެދުމުން 09 އޮކްޓޫބަރު 2019 ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރައްވައެވެ. އިސްތިއުނާފުން ބަލަމުން ހުރި މައްސަލައަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ދިނުމަށް އަޕީލަންޓު ނާޒިމްގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅުއްވުމުން އެކޯޓުގެ އިސްޤާޟީ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެވެ.

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތައް:

9. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމި ނިންމުން [illegible] އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާ އެއްގޮތްނުވާކަމަށް [illegible] އިސްތިއުނާފުކުރެއްވުމުން އަދި އަޕީލަންޓު ނާޒިމްގެ ފަރާތުން [illegible] [illegible] ނުކުތާ [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ [illegible] ޤަވާޢިދުގައި [illegible] [illegible] އެގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ؛

-9.1 **ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ،** ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން ރަޖިސްޓްރާރަށް ދީ ބާރުގެ ދަށުން ދައްކާ ފީ އިސްތިސްނާކުރުން [illegible]، އެފަރާތުން އެދި ގޮތަށް ދައްކާ ފީ އިސްތިސްނާކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން، މައްސަލަ [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން [illegible] [illegible] ނުކުތާއެވެ.

-9.2 ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ، ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބެލި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ނިންމުމުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 (ނ) އަށް ބަލާފައި ދަށުކޯޓަށް ހުރި ފާހަގަކޮށްލައި، އެކަށައަޅައި އެއްވެސް ގޮތަކުން ނުވާކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

-9.3 ދެވަނަ ނުކުތާއަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަނޑައެޅުމުގެ މައްސަލަ ރިޢާޔަތްކޮށް ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން އަލުން ބެލި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ނިންމުން ނިންމާފައިވާކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

-9.4 ތިންވަނަ ނުކުތާއަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަށް ރަނގަޅަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައި ނުވާކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

ދައުލަތުން ފާހަގަކުރި އިޖުތިހާދީ ނުކުތާ:

10. އިޖުތިހާދީ ނުކުތާއެއްގެ ގޮތުގައި ދައުލަތުން ފާހަގަ ކޮށްފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި މުއްދަތު ފަހަނައަޅައިގެން ކަމަށްބުނެ ފާހަގަކުރި ނުކުތާއެވެ. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ 25 ޖޫން 2019 ގައެވެ. އަދި އެނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އަންގާފައިވާ ނޯޓިސްގެ ފޯމު 09 ޖުލައި 2019 ގައި ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އަދި 15 ޖުލައި 2019 ގައި ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ދައުލަތުން ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް، މިމައްސަލައިގެ 22 ފެބްރުއަރީ 2021 ގައި އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު މައްސަލައެއް ނޫނެވެ. ދައުލަތުން މިނުކުތާ ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ، އިސްތިއުނާފު ޙައްޤުވާ ވަގުތު ހިފެހެއްޓުމަށް މިކޯޓުން އެދުމާއި ގުޅިގެން އިސްތިސްނާއެއް ހުށަހެޅި ފޯމު ދައުލަތުން ބަލައިގަތުމަށް ބަލައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން، ދައުލަތުން ނަގާ އިޖުތިހާދީ ނުކުތާ ބަލައި ނިންމާކަށް ނުޖެހެއެވެ.

ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދާއިބެހޭ ގޮތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާ:

11. ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން ރަޖިސްޓްރަރަށް ލިބޭ ބާރުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ފޮތް އިސްލާހުކުރަން އެންގުމަށްފަހު، އެފަރާތުން އެންގި ގޮތަށް ދަޢުވާ ފޮތް އިސްލާހުކޮށްގެން ހުށަހަޅާފައިނުވުމުން، މައްސަލަ ބަލައިނުގަތުމަކީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑީޝިއަރީގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދިފާޢަށްޓަކައި ހުށަހެޅި ނުކުތާ އާއި ގުޅިގެން ދައުލަތުން ބަލައިގަތުމަކީ "ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު" ކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ދެކޭ ޤަވާޢިދު ޤަވާޢިދެއްކަން ނުވަތަ އަދަދު ކޮން ޤަވާޢިދެއްކަން ދައުލަތުން ބެލި ބެލުމުން ސާފު ނުވާކަމަށެވެ. އަދި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާލާއިރު، އެމާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ އިދާރީ ގޮތުން އަދާކުރަމުންގެ ސަބަބުން ހައްޤެއް ލިބިގެން ވާ ފަރާތްތަކަށް، ކޯޓުން ބަލައިގަތުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން އެ މާއްދާއާ ޚިލާފު ގޮތެއް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ސާބިތުކޮށްދީފައި ނުވާކަމަށެވެ.

11.1. މިނުކުތާއަށް ބަލާއިރު، ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބަލާބަލާ ޤަވާޢިދަކީ ކަނޑައެޅިގެން ކޯޓު ޤަވާޢިދެއް ކަމަށް އެނގޭކަށް ނެތެވެ. އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އެޤަވާޢިދު މިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް، "2011ވަނަ އަހަރުގެ 01 އިން 10 އަށް ނިސްބަތްވާ މުއްދަތުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ވެބްސައިޓް، ސިވިލް ކޯޓުގެ ގައިޑްލައިން ނިންމާފައިވާ ޤަވާޢިދުގެ ގައިޑްލައިން"[6] މިނަން ދިނުމަށް ސާބިތުގެ ދަށުން "ޤަވާޢިދު ލިޔެކިޔުމަށް" މިނަން ލިބޭ ނިޝާނެއްޖަހާފައިވާ ގެޒެޓް[7] ގައިވާއިރު، "ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު" މިނަން ބަޔާންކޮށް ޤަވާޢިދެއް ފެނެއެވެ. އެހެންކަމުން،

---

[6] https://civilcourt.gov.mv/3/index.php/auto-generate-from-title?start=15 (ފަހު ބެލުނު: 28 ޖޫން 2021)

[7] ދިވެހިސަރުކާރުގެ ގެޒެޓް.

އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހަވާލާދޭ ޤަވާއިދަކީ އެޤަވާއިދުކަމަށް ބަލާނަމަ، އެޤަވާއިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަކީ؛

> "ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލައެއްގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ފުރިހަމަކޮށްފައި ނުވާނަމަ، ނުވަތަ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުން ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ، އެކަންކަން ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު، މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް އެންގޭނެއެވެ. މިގޮތުން ކޯޓު ފުރިހަމަކުރުމަށް ދެވޭ ސަރުކާރު ބަންދުނޫން 10 (ދިހައެއް) ދުވަހެވެ. މިމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި އެކަންކަން ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު ކޯޓު ހުށަހަޅައިފިނަމަ، އެ ކޯޓު ކަނޑައަޅާ ކަމުގައިވާނެއެވެ. ދެން އަލުން މައްސަލަ ބަލައިގަންނާނީ އަލުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުންނެވެ."

މިހެންނެވެ. މިމާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ، ކޯޓު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އެންގޭ އެންގުމެވެ. އެއީ ކޯޓުން ބަލައިގަތުމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ބަދަލު ނަގާ ނުވަތަ ދަޢުވާއެއް ނިކުތް މައްސަލައެއްކަން އަންގާ އެންގުމެއް ނޫނެވެ. ވީމާ ހަވާލާދިނު ޤަވާއިދުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަކީ އަމުރެއް ކުރުވުމުން ފާއިތުވުމުގެ ބަލައި ކުރުމުގައި ބުނެފައިވިޔަސް، އެއަށްފަހުގެ ދަޢުވާ ދޭ އިސްތިސްނާއަކީ ކޯޓުން މައްސަލަ ބަލައިގަން ހުއްޓުވާލުމުގެ[8] ކަމަށް ދޭ އިސްތިސްނާއެއް ނޫނެވެ.

11.2. އަދިހަމަ ނާޒިލް މިމައްސަލަ ފުރަތަމަ ހުށަހެޅިކަން ބަލައިނުގަތުމަށް "ހުކުމާއި ފައިސާއާބެހޭ ދޭތި މައްސަލައެއް ބާރު ޑިވިޝަން މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމު" މަދަނީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަށުން ދައުލަތުން ބަދަލު ހޯދުމުގެ މައްސަލައަކުގެ ގޮތުގައި ކަމަށް ބެލެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ތަރުތީބު ފޯމުކަން ނޫންކަމުގައި އެދުމާ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ އިދާރީ މައްސަލައެއް ބާރު ޑިވިޝަން

---

[8] "ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން" އެއީ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލައެއްގެ ފޯމާއި ލިޔެކިޔުންތައް ކޯޓުން ބަލައިގަތުމުގައި ތާރީޚު ކަނޑައަޅައި ރަޖިސްޓްރީކުރުން ދޭތެރޭގެ ކޯޓުތަކުން ބަދަލު ކުރަމުން އަންނަ ގޮތުން ބެލެވެއެވެ. އެކުލެވެއެވެ. މިގޮތުން "ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން" ކަމަށް ބަލާނީ އެއީ "ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން" ގޮތުގައި (ފޯމު ނަންބަރު 07) ވަނީ މައްސަލަތަކުގެ ތަކެއް ވިޔަ ރަޖިސްޓްރީކޮށް އެ ދަޢުވާ ނުވަތަ އެ މައްސަލައަކަށް ވީ ވެސް ނަންބަރެއް ދިނުމެވެ. ކޯޓުތަކުގެ ހިންގުމުގެ އަމަލުތަކުގައި ގެނެސް ބައްލަވައި ކުރެވޭ ބައެއް ކަންކަން ތަރުތީބުކޮށް ތާރީޚާއި ނަންބަރު ދިނުމުން ފޯމު ހުށަހެޅިކަން އަންގައި ދެވޭ ރަސީދު ދިނުމުގެ ކުރިން ކޯޓުތަކުން ބަލައިގަނެއެވެ. މިގޮތުން ކޯޓުން ދަޢުވާ އެއީ މައްސަލައަކަށް ވާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުން ނަންބަރު ދިނުމާ ދެ ގުޅިގެން ތާރީޚު ދިނުމަށް ފަހު ކުރިއަށް ކޯޓުން ބަލަނީ ފޯމު ހުށަހެޅި ތާރީޚު ކަނޑައަޅައި ކުރެވޭ މަރުޙަލާތަކުން ނަންބަރު ދިނުމަށެވެ.

މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ކަމަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ އެންގިކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް، އެއިސްތިފްސާރުގެ ނަތީޖާއަކީ "ޤަޟާއީ ނިންމުންތަކަކީ އިދާރީ ނިންމުންތަކެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ" ހުށަހެޅި ދަޢުވާ ބަލައި ނުގަތުން ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. މިފާހަގަކަށް ނަޒަރު ކުރާއިރު، ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ މިމައްސަލަ ބަލައި ނުގަތީ، އިދާރީ މައްސަލަ ބަލާ [illegible] މިމައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ނޫންކަން ރަޖިސްޓްރަރގެ ނިންމުމުން އެނގެން އޮވެއެވެ. އެދަޢުވާ ބަލައި ނުގަތީ، އަޙްމަދު [illegible] [illegible] [illegible] ކުރާ [illegible] އަސާސް ބިނާ ކުރަނީ [illegible] ނިންމުމުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން، މިމައްސަލަ ސިވިލް ކޯޓުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ނަމަވެސް ޤަޟާއީ ގޮތުގެ [illegible] [illegible] އަސާސް ޤަޟާއީ ނިންމުމެއްކަމުގައެވެ. އެހެންކަމުން، [illegible] ފަރާތުން ހުށަހެޅި [illegible] ސަބަބުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމަށް [illegible] އަސާސެއް ނެތެވެ.

11.3. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްދޭ ހިންގުމުގެ [illegible] އަދި އިދާރީ ހިންގުން (administrative action) ގެ ވާހަކަ ކަމަށްވާތީ، ކޯޓުތަކުން އަދާ [illegible] އެއީ އިދާރީ [illegible]، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާ [illegible] މައްޗަށް ހިނގާނެއެވެ. ޤާނޫނު ނަންބަރު: 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު)ގެ 60 ވަނަ މާއްދާ އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: I(U)/2020/21 (05 އޮކްޓޫބަރ 2020) "މައްސަލަ ބަލައިގަތުމާއި ރަޖިސްޓްރޭޝަނުގެ އުޞޫލު" ގައި ބަޔާންކުރާ [illegible] [illegible]، ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ އަކީ ޤަޟާއީ އަދި އިދާރީ (registrar judicial/administration) މަސައްކަތްތަކެއް ކުރާ ފަރާތެއްކަން އެނގެއެވެ. ވީމާ، ރަޖިސްޓްރަރގެ ނިންމުންތަކަކީވެސް ޤާނޫނުއަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާއާ އެއްގޮތަށް ކުރިއަށް ގެންދަންޖެހޭ މަސައްކަތްތަކެއްކަމަށް ކަމަށް

ދެކެވެ. މިގޮތުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރު ނިންމާ ނިންމުންތައް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ބެލޭނެ ނިޒާމެއް އެބައޮތެވެ. އެކަން ކޯޓުތަކާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 61 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ. އަދި [illegible] އިސްތިއުނާފީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މައްސަލައިންވެސް އެނގެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ):

12. ރަޖިސްޓްރަރުގެ ނިންމުން އަލުން ބެލި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ނިންމުމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 (ށ) އަށް ހަވާލާދީ [illegible] [illegible]، [illegible] އެއްވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނިންމާފައިވެއެވެ. [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible]، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މައްސަލަ އަދި ދުސްތޫރީ [illegible] [illegible] [illegible]. ނަމަވެސް، އެމާއްދާގައި "...ކަމެއް ނުވަތަ [illegible] ނިންމުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ކުރިން ހިނގައިފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ބާޠިލް ނުވާނެ ކަމުގައި [illegible]." [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] މައްސަލައެއްގައިވެސް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ކުރިން ހިނގައިފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ބާޠިލް ނުވާނެ ކަމުގައި [illegible] ކަމަށް ނިންމުން ކަމަށެވެ.

12.1 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 ވަނަ މާއްދާގައި "ދުސްތޫރީ މައްސަލަތައް ބެލުމުގައި [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible]، އެމާއްދާގެ

(ހ) ގައި "...ދައުލަތުގެ އިދާރާ[9] އަކުން ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން އިދާރާއެއްގެ މުވައްޒަފަކު ކުރާކަމެއް ނުވަތަ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ވިޔަސް...އެއީ ސާބިތު އެއްޗެއް ނުވަތަ ސާބިތު ކަމެއް ކަމުގައި ކަނޑައެޅެން.." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެމާއްދާގެ (ހ) ގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން "...ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފަށް ކޮންމެ ފަރާތަކުން ސަބަބުން މިކަހަލަ ނުވަތަ ބަދަލުން ގެއްލުމެއް ލިބިފައިވާނަމަ އެ ގެއްލުމުގެ އަދުލުވެރި އިންސާފާއި ބަދަލު ދިނުމުގެ ޝަރުޢީ ނަގާން." މިގޮތުން ބަޔާންކުރަމުން، އެމާއްދާގެ (ހ) ގައި "...ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން އިދާރާއެއްގެ މުވައްޒަފަކު ކުރި ކަމެއް ނުވަތަ ނިންމި ނިންމުމެއް ސާބިތުކޮށްދޭނެ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްގެ ސަބަބުން އެކު ކުރިން ހިނގާފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ސާބިތު ނުވާން ކަމުގައި ކަނޑައެޅެން." މިގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

12.2. ސުވާލަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ އާއި ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކަށައަޅާފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް އެއީ ދައުލަތުގެ އިދާރާގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭނެ ކަމެއްތޯ؟ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އަމަލުކުރާ ބައެއް ޤާނޫނުތަކުން ބަލާއިރު، އަދުލުއިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ބާރުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އިދާރާތައް ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެއެވެ.[10] އެހެންކަމުން ސާބިތުގެ ހަރަކާތެ ދައުލަތު ބިނާވެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޙުކުމެއްގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާތީ، އެއީ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ ދައުލަތުގެ މުވައްޒަފަކު ނިންމާފައިވާ މައްސަލަކަމަށް ބަލާނަމަ، އެނިންމުން ބާޠިލުކުރުން ނިންމުން އެނިންމުމުގެ ކުރިއަށް ހިނގާ ދިޔަ އެއްވެސް ކަމެއް ބާޠިލު ނުވާނެކަމަށް ބުނެވޭ ޤަވާޢިދުގައި ކޮށްފައިވާ

---

[9] "ޤަވާޢިދު ކަމުގެ މަޤްޞަދަށް، ދައުލަތުގެ ޤަވާޢިދުތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި ތަފާތު އިންސާފު ކުރުމުގެ ގޮތުން ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ޤާނޫނުތަކާއި ޤަވާޢިދުތަކާ، ކަމާގުޅޭ ... ކިޔެވޭނެއެވެ." (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 13/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ޤާނޫނު) ގެ 2 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)) ގައި، ޤަވާޢިދުތަކާބެހޭ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއް ކަމުގައި ބުނެ ބަޔާންކޮށްފައި.

[10] ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2014 (މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ ޙައްޤުގެ ޤާނޫނު)ގެ 72 ވަނަ މާއްދާގެ (ޅ).

ޤިޔާސްއެއް (analogy) ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ޢުމޫމުގައި އަސްލު އޮތް ގޮތެވެ. އެއީ ދަށު ކޯޓުގެ ތަޝްޚީޞާތުގެ ނިންމުން އަދުލުވެރިކަމާއި ނިސްބަތުން ގޮތުގައި ޤިޔާސްކުރުމުގެ ނުކުރުން ފަރުދީ ބޭނުމެއް ނުނެރެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ، އަޙްމަދު ނާޒިމްގެ ފައިސަލާ ގެނެސްގެން ޙަރަކާތުގެ ހުކުމުގެ އަސާސް ބިނާކުރާ އެއްސަފަހަތު ޤާނޫނުއަސާސީން ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރިހަމަ މިނިވަންކަމާއި އަދި މިންވަރުވެސް ދުސްތޫރީ އަޑުއެހުންތަކުގެ ތެރެއިން ބައިވެރިވާ ކަންތައްތަކާއި ދިފާޢުގެ ކޯޓުން (ދައުލަތުގެ ވަކީލު އަރުން) ނުވަތަ ދައުލަތުގެ މުވައްޒަފަކު (ފަނޑިޔާރުން) ކޯޓަށްދިޔާކަމުން ބެލޭ ކަންތައްތަކުގެ މައްސަލަތަކުގެ ކަމަށްވާތީ، އިޖްތިހާދު ގޮތުން ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތަށް (form) ބެލުމުގެ ބަދަލުގައި ދަޢުވާގެ ބަޔާނާއި އަދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުންތަކުގައި (detailed nature of the statements of case and the submissions) ބަޔާންކުރާ އެއްޗަކަށް (substance) ބަލައި ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމުގައި ޤާނޫނީ ގޯހެއް އޮތްކަމަށް ބަލައެއް ނުވެއެވެ.

ޤަޟާއީ ޙަޞާނަތު (judicial immunity):

13. ތަޙްޤީޤުކާރުގެ ނިންމުން އަމުރުން ކުރި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ނިންމާފައިވާ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ މައްސަލަ ތާއީދުކުރާކަމުން އަޙްމަދު ނާޒިމްގެ ފަހުން ބަލާފައިވެއެވެ. މިނިކާއި ގެދަން، ދައުލަތުން ބުނެފައިވާ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާއަށް، ޤާނޫނީ ބަޔާނެއް ނުވަތަ ޤާނޫނީ މިފަދަ ހަޔާތުތަކުގެން ނުވަތަ ބަދަލުވެގެން ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ބަދަލު ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހެޅި މައްސަލައެއް ކަމަށެވެ. ނަމަވެސް އަޙްމަދު ނާޒިމް ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހެޅި މައްސަލައެއް ނޫންކަމަށެވެ. އަޙްމަދު ނާޒިމް ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ބިނާކޮށްފައިވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު

2018/SC-A/52: ޤަޟިއްޔާ އާއި އެކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގެ މައްޗަށް ކަމަށެވެ.

ނަމަވެސް އެއީ ޤަޟިއްޔާއަކީ އަނދަރު ނާޒިލު ޤާނޫނީ ހިލާފުން ހައްޤުތަކުގެ ތުރާވަ ބަންދުކުރުމުގެ ސަބަބުން ބަލާފައިވާ ދެމައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ އެއީ ޖިނާއީ ކުށެއްގެ މައްސަލަ ކަމަށްވާތީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާ އިން ބަލާފައިވާ ދެބަސްވުމަކީ މިމައްސަލައާ ތަޠުބީޤު ކުރުވަން ދެބެލޭ ނޯންނަކަމެވެ.

13.1 އަޅުގަނޑު ނަޒަރުގެ ފަރާތުން ފާހަގަކުރި ކަމަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކުރާ "ޕާސަނަލް ބިލޮންގިންގްސް މަފްހޫމް" އަކީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ބަޔާންކުރުމަށް ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މަޤްޞޫދެއް ނޯންނަކަމެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެ ދަޢުވާ ކުރި ފަރާތުން ދެއްކި ވާހަކަތަކުގައި ހިޔާލުގެ ގޮތުން ދެއްކި ވާހަކައެއް ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ބަޔާންކުރުމަށް ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައެޅި މަޤްޞަދަކީ އެއްވެސް ބަދަލެއް ބަލާ ނުދެވޭނެކަމަށެވެ.

13.2 އަޅުގަނޑު ނަޒަރުގެ ފަރާތުން ބަޔާންކުރާ ނުކުތާއެއް ބަލާއިރު، ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމުގައި "ޕާސަނަލް ބިލޮންގިންގްސް" މަފްހޫމް ޙުކުމުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާކަން ސާފުކޮށް އެނގެއެވެ. ނަމަވެސް އެޙުކުމުގައި އެމަފްހޫމް އަމަލުކުރަންވީ ދާއިރާ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޙުކުމުގައި[11] "...އަބްދުﷲ އާދަމް އަބްދުއްރަޙްމާނު 29 ޖޫން 2010 ދުވަހު ހައްދުފަހަނައަޅައި ޤާނޫނުއަސާސީއާ އެއްގޮތްނުވާކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އެއްގޮތަށް ޤާނޫނީ އަދި ސަރުކާރުގެ ހަވާލުކޮށްފައިވާ..." ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާތީ، "...ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން އަބްދުﷲ އާދަމް އަބްދުއްރަޙްމާނު ބަންދުގައި ބަހައްޓައިފައިވަނީ ސަރުކާރުގެ ކޯޓުގެ އަމުރަކާނުލައި ކަމަށްވާތީ، އަބްދުﷲ އާދަމް އަބްދުއްރަޙްމާނު އެރުވު ފުރުޞަތު ހިފެހެއްޓުން ފިޔަވަން ހައްދުފަހަނައަޅައި ގޮސް ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފް ކަމުގައި

---

[11] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2010/SC-A/20 ޤަޟިއްޔާ.

ބަލަންޖެހޭ..."[12] ކަމަށް ދެކިގެން، ޖުޑިޝަލް އިމިއުނިޓީ [illegible] މައްޗަށް [illegible] ކަމަށް ދެކިގެންކަން ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމުގައި ދެން ބަޔާންކުރި ޖުމުލައިން ސާފުވެއެވެ. އެޖުމުލާގައި އޮތީ، "[illegible]...ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ... ޤަޟިއްޔާގެ [illegible]....ކުރުމާއި [illegible] ޢަބްދުﷲ [illegible] [illegible] [illegible] ޙިމާޔަތް [illegible] [illegible] [illegible]...." މިހެންނެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ޖުޑިޝަލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ޖުޑިޝަލް ރައްކާތެރިކަން ރާއްޖޭގައި އޮތީ ކިހިނެއް؟

14. ޖުޑިޝަލް ރައްކާތެރިކަމަކީ، ފަނޑިޔާރުންގެ މިނިވަންކަމާއި މުސްތަޤިއްލުކަމާއި އަދި އިންޞާފު [illegible] ދުސްތޫރީ ނިޒާމުގައި ފަނޑިޔާރުންނާއި ފަނޑިޔާރުކަމާއި ގުޅިފައިވާ [illegible].[13] އަދި ފަނޑިޔާރުންގެ މަސައްކަތާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[14] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

> "Ever since the year 1613, if not before, it has been accepted in our law that no action is maintainable against a judge for anything said or done by him in the excess of a jurisdiction which belongs to him. The words which he speaks are protected by an absolute privilege. The orders which he gives, and the sentences which he imposes, cannot be made the subject of civil proceedings against him. No matter that the judge was under some gross error or ignorance, or was actuated by envy, hatred or malice, and all uncharitableness, he is not liable to an action. The remedy of the party aggrieved is to appeal to the Court of Appeal or to apply for habeas corpus or a writ of error or certiorari, or take some such step to reverse his ruling. Of course, if the judge has accepted bribes or been in the least degree

---

[12] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމުގައި.

[13] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 7 ވަނަ މާއްދާ އަދި 142 ވަނަ މާއްދާގައި އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު:22/2010 (ޖުޑީޝަރީގެ ޤާނޫނު)ގެ 20 ވަނަ މާއްދާ، 77 ވަނަ މާއްދާ. (ޤާނޫނީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].)

[14] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 141 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)ގައި.

corrupt, or has perverted the course of justice, he can be punished in the criminal courts. That apart, however, a judge is not liable to an action in damages. The reason is not because the judge has any privilege to make mistakes or do wrong. It is so that he should be able to do his duty with complete independence and free from fear."[15]

އެހެން ޤައުމުތަކުގައި، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ރާއްޖޭގައި އެކަން [illegible] [illegible].[16] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދާކުރުމުގައި، [illegible] ބަހަކާގުޅިގެން ނުވަތަ ކުރި އަމަލަކާގުޅިގެން ނުވަތަ ކުރި [illegible]، [illegible] ޝަރީޢަތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެއެވެ.[17]

15. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "...[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަންބަރު:2014/SC-A/52 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]...." ކަމަށެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

[15] Sirros v Moore [1975] QB 118 at 132D

[16] [illegible] 1981 [illegible] 11 [illegible] [illegible] (11 [illegible] 1981) 6/81 [illegible] [illegible] F/21/81/108 [illegible]

[17] ޤާނޫނު ނަންބަރު:13/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނު) 9 ވަނަ މާއްދާގައި.

ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ދަޢުވާ ބެލި ފަނޑިޔާރުން ޙުކުމް ކުރި ގޮތުގެ މައްޗަށެވެ. އެހެންކަމުން، މިޤަރާރުން ކުރީ ދަރަޖައިގެ ސިވިލް ކޯޓުން ބަލައި ނިންމާފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ދަޢުވާއާއި ގުޅޭ:

16. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ދަޢުވާގެ ޙުކުމަށް ބަލަމުން ރިޢާޔަތްކުރައްވާފައިވާކަން އަހްމަދު ނާޒިލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި މިންގަނޑުތަކާއި ގުޅިގެންވާ ދަޢުވާއިން ބެލިކަމަށް ކުރައްވާފައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ހަވާލާދޭ ދަޢުވާ އާއި ގުޅިގެން ދަޢުވާއިން ކުރިން ދިޔަ ވާހަކަދައްކަނީ.

16.1. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ދަޢުވާއަށް އެކޯޓުން ބަލަމުން ރިޢާޔަތް ކުރެއްވި ސަބަބުތަކަކީ އަސާސީ ޤާނޫނުގެ ފަރާތުން ބުނަނީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ހަވާލާދޭ ދަޢުވާގެ ޙުކުމްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ "އިބްތިދާ" މިބަސް ނިސްބަތްވާ ކުރަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2010/SC-A/20 ދަޢުވާގެ ޙުކުމް ކުރި ހިނދުން ކަމަށްވުމާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ހަވާލާދޭ ދަޢުވާއިން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މިދަންނަވާ ދަޢުވާގެ ޙުކުމް ކުރި ވަގުތުން ފެށިގެން އޭގެ ކުރިން ހިނގާ ދިޔަ ކަންކަން "އިބްތިދާއިން ފެށިގެން ބާޠިލު" (void ab initio) ވެފައިވާކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވުމާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2014/SC-A/52 ދަޢުވާގެ ޙުކުމް، ބާޠިލުކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2018/SC-A/52 ދަޢުވާއިން ކަނޑައެޅުއްވާފައިވުމާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ހިނގާދިޔަ ކަންކަން "އިބްތިދާއިން ފެށިގެން ބާޠިލު" (void ab initio) ވެފައިވާކަމަށް، އަހްމަދު ނާޒިލްގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައިގައި ސިވިލް ކޯޓުން ބަލާފައި ނުވާނެއެވެ.

16.2 އެހެންވެ، އަސާސީ ޤާނޫނުގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވާތީ، ސިވިލް ކޯޓުން ކުރިން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކާއި ޚިލާފަށް ޢަމްދުން ވަކިން ނިންމި ނިންމުމަކީ ސްޓެއަރ ޑިސައިސިސް[18] (stare decisis) އުޞޫލާއި ޚިލާފަށް ނިންމި ނިންމުމެއް ކަމަށެވެ.

ސްޓެއަރ ޑިސައިސިސްގެ އުޞޫލު

17. ދިވެހިރާއްޖޭގައި އަސާސީ ޤާނޫނުގެ ފަސްވަނަ މާއްދާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުން، ޑޮކްޓްރިން އޮފް ޕްރިސިޑެންޓް (doctrine of precedent) އުސޫލަކީ ބިނާވާ ސްޓެއަރ ޑިސައިސިސްގެ އަސާސަކީ، މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ނިންމާ ޤަޟިއްޔާތަކުގެ ނިންމުންތަކަކީ ދަށު ކޯޓުތަކަށް ބަނދެވިގެންވާ ނިންމުންތަކެއް ކަމުގައި ބަލައިގަނެ، ދަށު ކޯޓުތަކުން އެ ނިންމުންތަކަށް ތަބާވާންޖެހޭ ކަމެވެ.[19] އަދި މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތަކަކީ ދަށު ކޯޓުތަކަށް ބަނދެވިގެންވާ ނިންމުންތަކެވެ. އެގޮތުން، އެ ނިންމުމުގެ ހިފެހެއްޓޭ ބައިގައި ބަލާނީ ބަނދެވިގެންވާ ޤާނޫނީ ގޮތް ބަޔާންކުރާ ބައިކަމަށް ވާތީ، ރޭޝިއޯ ޑެސިޑެންޑައި (ratio decidendi) އަކީ މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުގެ ނިންމުމެއްގައި ޤާނޫނީ ގޮތް ބަޔާންކުރާ ބައެވެ.[20] ބަނދެވިގެންވާ ޤާނޫނީ އުސޫލެއް ކަމުގައި ވެސް ހިމެނޭނެއެވެ. މިގޮތުން، ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކަކީ ޤާނޫނީ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނިންމުންތަކެވެ. ނަމަވެސް ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކަކީ މަތީ ކޯޓަށް ބަނދެވިގެންވާ ނިންމުންތަކެއް ނޫނެވެ. އުސޫލު ގޮތުން، ސްޓެއަރ ޑިސައިސިސްގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެން ހިނގާ އުސޫލު ދެ ބައެއް

---

[18] ކުރިން ނިންމާފައިވާ ‘stare decisis” މިއީ (stare decisis et non quieta movere) ގެ ކުރު ނަމެވެ. ލަތީނު ބަހުން ބުނާ ބަހުގެ މާނައަކީ ކުރިން ނިންމާފައިވާ ކަންތައް ބަދަލުނުކުރުމެވެ.

[19] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 141 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) " ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުންތަކަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެހެން ހުރިހާ ކޯޓުތަކަށް ބަނދެވިގެންވާ ނިންމުންތަކެވެ." މިގޮތުން ތިރީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ސުޕްރީމް ކޯޓާއި ހައިކޯޓުގެ ނިންމުންތަކަށް ތަބާވާން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ހައިކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުންތަކަކީ ދަށު ކޯޓުތަކަށް ބަނދެވިގެންވާ ނިންމުންތަކެވެ.

[20] Osborne v Rowlett (1880) 13 ChD 774 at 785.

ފުރިހަމަ ވާންޖެހެއެވެ. އެއީ، (1) ކޯޓުތަކުގެ ތަރުތީބު ކަނޑައެޅި ބައްޓަންވެފައިވުން. އަދި (2) ޤަޟިއްޔާ ނިމުނު ގޮތް އިތުބާރު ހުރި ގޮތަށް ރިޕޯޓް ކުރެވެމުން ދިޔުމެވެ.[21]

18. ޤަޟާއީ ނިންމުންތަކުގެ ތެރެއިން ތަބާވުމުގެ ހުއްޖަތު ލިބޭ ނިންމުންތަކަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހަމައެކަނި ހައިކޯޓާއި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކެވެ. ޤަޟާއީ ނިންމުންތަކަށް ތަބާވުމުގެ އުޞޫލު ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތަކީ، މަތީ މަރުތަބާގެ ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތަކަށް އެއަށްވުރެ ދަށު މަރުތަބާގެ ކޯޓުތަކުން ތަބާވުމެވެ. [illegible] ކުރީގެ ނިންމުމުގެ މައްޗަށް ފުރިހަމައަށް [illegible] ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްނަމަ، [illegible].[22] [illegible].[23] [illegible]

---

[21] ދިވެހިރާއްޖޭގައި މަތީ މަރުތަބާގެ ކޯޓުތަކުން [illegible] "ރިޕޯޓް" [illegible]

[22] Minister of Pensions v Higham [1948] 2 KB 153, [1948] 1 All ER 863.

[23] Colchester Estates (Cardiff) v Carlton Industries plc [1984] 2 All ER 601.

ޕްރެސިޑެންޓްގެ މަޤްޞޫދުގެ ތެރެއިން ދަށު ކޯޓުން ދަށު ކޯޓުގެ ކުރީގެ ނިންމުންތަކަށް ތަބާވުން ލާޒިމުކަމަށް ބުނުމަކީ ކަނަގަޅު ބުނުމެއް ނޫނެވެ.

19. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކަށް އެއަށްވުރެ ދަށު މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ތަބާވާންވާނެކަމަށް ބަޔާންކުރާ އުސޫލު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުން ބަލައިގަނެފައިވަނީ މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ދިވެހިރާއްޖޭގައިވެސް [illegible] [illegible] [illegible] ނިޒާމުތަކުގައި [illegible] ކޯޓަކަށްވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ [illegible] [illegible][24] [illegible] [illegible] [illegible]، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓް. [illegible] [illegible]، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަކީ ސިވިލް ކޯޓުން [illegible] [illegible] ބުނުމެއް ނޫނެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ މަބްދައު، މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކަށް އެއަށްވުރެ ދަށު މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުން ތަބާވުމުގެ މަބްދައެވެ. ނަމަވެސް ދަށު ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކާއި ނުކުތާތައް އެއްގޮތް ވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ [illegible] އެއްގޮތް މައްސަލަތަކުގައި އެއްގޮތަކަށް ޙުކުމް ކުރުމަކީ [illegible] [illegible] ޢަދުލު އިންސާފު [illegible].[25]

---

[24] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 141 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު:22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑީޝަރީގެ ޤާނޫނު).

[25] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 13/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ [illegible] ޤާނޫނު) 5ވަނަ މާއްދާގެ (ހ).

އަޙްމަދު ނާޒިމް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ބަދަލު ހޯދުމުގެ މައްސަލަ:

20. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2010/SC-A/20 ޤަޟިއްޔާ އާއި ގުޅިގެން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާއިން އަބްދުﷲ ޔާމީން އަބްދުލްޤައްޔޫމަށް ބަދަލު ނަގައިދީފައިވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމުގެ ސަބަބުން އަޙްމަދު ނާޒިމްއަށް ލިބިފައިވާ އެންމެހައި ގެއްލުމަކަށް ދައުލަތުން [illegible] ބަދަލު ދޭންޖެހޭނެކަމަށް އަޙްމަދު ނާޒިމް ބުނެއެވެ. އެހެންކަމުން ސިވިލް ކޯޓަށް އެކޯޓުން ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާ ބަލައިގަތް ފަދައިން، އަޙްމަދު ނާޒިމް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ބަދަލު ހޯދުމުގެ މައްސަލަތަކަށް ބަލައި ގެންނަންޖެހޭ ކަމަށް ހުށަހަޅައެވެ.

20.1. [illegible] ބަލާއިރު، އަޙްމަދު ނާޒިމް ހުށަހެޅި މައްސަލަ ސިވިލް ކޯޓުން ބަލައި [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ ދަޢުވާކުރާފަރާތް އަދި ދަޢުވާލިބޭފަރާތުގެ [illegible] [illegible] ބަލައި އެކޯޓުގެ އިސްތިޢުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސަބަބަކީ އަޙްމަދު ނާޒިމްއަށް "ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމުގެ ސަބަބުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ކަމަށް [illegible] [illegible]. އެހެންނަމަވެސް، އަޙްމަދު ނާޒިމް [illegible] [illegible] [illegible] (judicial immunity) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ ދަޢުވާކުރާ އަދި އިސްތިޢުނާފު [illegible] [illegible].

20.2. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2010/SC-A/20 ޤަޟިއްޔާ އާއި ގުޅިގެން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ޤަޟިއްޔާ އިން އަބްދުﷲ ޔާމީން އަބްދުލްޤައްޔޫމަށް ބަދަލު ދޭން ނިންމުމާއި އަޙްމަދު ނާޒިމް [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާ އާއި އެކޯޓުގެ ނަންބަރު:2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގެ

ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެފަދަ މައްސަލައަކީ އަދި ހިރާސް ފުރަތަމަ ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.
ޢަބްދުﷲ ޝާހިން ޢަބްދުލްޣަފޫރުގެ މައްސަލައަކީ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމް ހައްޔަރުކުރުން ބަންދު ކުރި
ކުރުމާއި ވެސް މައްސަލަތަކަށް ޤާއިމް، އަސްލަށް ޝާމިލްވާގެ މައްސަލައިގައި ސަބަބަކުން ކުރި ކުރުމަށާއި
ގުޅިފައިވާ މައްސަލައަކަށެވެ.

މަދަނީ ގެއްލުން (Tort) ތަކަށް ބަދަލު ނަގައިދިނުން:

21. މަދަނީ ގެއްލުންތަކަށް ބަދަލު ނަގައިދިނުމަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމު ބަލައިގަންނަވާ ކަމެކެވެ.[26] ޤާނޫނީ ބާރެއްނެތި ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް މީހަކު ހައްޔަރުކޮށްފިނަމަ (unlawful arrest)، ނުވަތަ ބަންދުކޮށްފިނަމަ، (unlawful detention) އެކަމުގެ ބަދަލު ލިބިދިނުމުގެ އުސޫލު ބަލައިގަންނަވައެވެ.[27] މީހަކު ހައްޔަރުކޮށްފައިވީ ނުވަތަ ބަންދުކޮށްފައިވީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ސާބިތުވެއްޖެނަމަ، އޭނާއަށް ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު، އޭނާ ބަންދުކުރި ފަރާތުގެ ކިބައިން ހޯދުމަށް ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ޙައްޤު އޭނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[28] އަދި ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފަށް ކަމެއްގެ ސަބަބުން މީހަކަށް ނުވަތަ ބަޔަކަށް ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ، އެ ގެއްލުމުގެ އަދަދުގައި އިންސާފުވެރި ބަދަލު ލިބިދިނުމަށްޓަކައި އަމުރުކުރުމުގެ ނެރުމުގެ ބާރު ޤާނޫނުއަސާސީ އާއި ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29] އަދި ހަމަ އެހެންމެ،

---

[26] [illegible] 8 [illegible] 1352 ގައި ފާސްކުރެވުނު ޤާނޫނުގެ 1، 2، 3 ވަނަ މާއްދާގައި "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މަދަނީ ގެއްލުންތަކުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ [illegible] [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2016/SC-A/05 (އަޙްމަދު އިބްރާހީމް ވ. ދައުލަތު) މައްސަލައިގައި [illegible] [illegible] ބަދަލު ނަގައިދީފައިވެއެވެ.

[27] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގައި. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންވާ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު:2016/HC-A/83 ޤަޟިއްޔާގެ [illegible] [illegible] ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[28] ޤާނޫނު ނަންބަރު:12/2016 (ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) 210 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި.

[29] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 144 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރުގައި.

ސަރުކާރުގެ ކޮންމެ މުވައްޒަފަކުވެސް އަމިއްލައެގެ އިހުމާލުން ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމެއްގެ ޒިންމާ އުފުލަން ވާނީކަމަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.[30]

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިވެރިވެފައިވާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ މުޢާހަދާ (ޢަހުދު):

22. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބައިވެރިވެފައިވާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ މުޢާހަދާތަކުގެ ތެރެއިން، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރް[31] އަށް ހަވާލާދީ، އެ މުޢާހަދާގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 6 ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާގޮތުން، އަދަބުދީ ނާއިންސާފުން ބަދަލު ހޯދުމުގެ ޙައްޤު ލިބިދޭކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖެއިން ބައިވެރިވެފައިވާ މުޢާހަދާތަކަށް ކޯޓުތަކުން ހިމާޔަތް ކުރަންޖެހެއެވެ.[32] ނަމަވެސް ދިވެހި ޤާނޫނުތަކުގެ ނަޒަރުގައި، ފިޔަވަޅުން ހިނގާ ޤާނޫނުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ މުޢާހަދާތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަށްޓަކައި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ޤާނޫނެއް ފާސްކޮށްގެން، އެ މަޖިލީހުން ނިންމާގޮތުގެ މަތިންނެވެ.[33]

23. ބުނެވިދިޔަ މުޢާހަދާގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 6 ވަނަ ނަންބަރުގައި އޮތީ؛

> "When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been ***reversed*** or he has been ***pardoned*** on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him."

---

[30] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 1/68 ގެ (ސަރުކާރަށް ދަޢުވާކުރުމުގެ ޤާނޫނު)ގެ 9 ވަނަ މާއްދާ.

[31] އިންޓަނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސް؛ ދިވެހިރާއްޖެއިން މިމުޢާހަދާއާ ބައިވެރިވެފައިވަނީ 19 ސެޕްޓެމްބަރު 2006 ގައެވެ. އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ މުޤައްދިމާ އޮޕްޝަނަލް ޕްރޮޓޮކޯލް ސެކަންޑް އޮޕްޝަނަލް ޕްރޮޓޮކޯލް ކޮޕީ 8 ވަނަ އަދި 85 ވަނަ މާއްދާގައިވެސް މިއާބެހޭ ކަންތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[32] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 68 ވަނަ މާއްދާގައި.

[33] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 93 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި.

މިފަދައިންނެވެ. [illegible] ބަލާއިރު، [illegible] "ބަދަލު ކުރުން" [illegible]

ބަދަލު [illegible]

[illegible] "reverse" [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible].[34] [illegible]

[illegible]

[illegible]

ދުނިޔޭގެއެހެން ބައެއް [illegible] އިނގިރޭސިވިލާތާއި،[35] ފަރަންސޭސިވިލާތާއި،[36] ޖަރުމަނުވިލާތާއި،[37]

---

[34] W. J. H. v. the Netherlands No. 408/1990 [45]

[35] "ޕްރޮސީކިއުޝަން އޮފް އޮފެންސަސް އެކްޓް 1985" ގެ 23 ވަނަ [illegible]

[36] ފަރަންސޭސި ކޯޑު އޮފް ކްރިމިނަލް ޕްރޮސީޖަރގެ 149 ވަނަ [illegible] 626 ވަނަ [illegible]

[37] ޖަރުމަނުގެ ކޯޑު އޮފް ކްރިމިނަލް ޕްރޮސީޖަރގެ ސެކްޝަން 467 [illegible]

އޮސްޓްރިއާ، [38] ނޯވޭ، [39] ފިންލޭންޑް، [40] ނިއުޒީލެންޑް [41] އަދި މިނޫންވެސް ގިނަ ޤައުމުތަކުގައި މިސާލަކުގައި ބަދަލު ދެވުން އަންނަނީ އެކަށައެޅިފައިވާ ޤާނޫނީ ނިޒާމެއްގެ ތެރެއަށް އެކަން [illegible]، [illegible] [illegible].

24. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [42] [illegible] [illegible]: "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2513 ވަނަ މާއްދާގައި [43] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހެއެވެ. އެމާއްދާއަށް ބަލާއިރު އެމާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ:

> (a) Any person suing under section 1495 must allege and prove that:
>
> (1) His conviction has been reversed or set aside *on the ground that he is not guilty of the offense* of which he was convicted, or on new trial or rehearing he was *found not guilty of such offense*, as appears from the record or certificate of the court setting aside or reversing such conviction, or that he has been pardoned upon the stated ground of innocence and unjust conviction and

---

[38] [illegible] 393A ގެ [illegible] 1969 ގެ [illegible] 2(1)(b) [illegible].

[39] [illegible] 444 ވަނަ [illegible].

[40] [illegible] 492 ގެ [illegible].

[41] [illegible] 1967 ([illegible] 129) ގެ [illegible]. [illegible] (1974) 2 [illegible].

[42] [illegible] 28 [illegible] IV [illegible] 91 [illegible] 1495.

[43] [illegible] 28 [illegible] IV [illegible] 165 [illegible] 2513.

(2) He did not commit any of the acts charged or his acts, deeds, or omissions in connection with such charge constituted no offense against the United States, or any State, Territory or the District of Columbia, and he did not by misconduct or neglect cause or bring about his own prosecution.

(b) Proof of the requisite facts shall be by a certificate of the court or pardon wherein such facts are alleged to appear, and other evidence thereof shall not be received.

މިފަދައިން ބަޔާން ކޮށްފައި އޮވެއެވެ. އަދި ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅައިފައިވެއެވެ.

25. އެހެންކަމުން، މަތީ [illegible] ކޯޓުން [illegible] މައްޗަށް ބިނާކޮށް ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް [illegible] އެނގެއެވެ. މިގޮތުން، [illegible] 44 [illegible] ބަދަލު ހޯދުމަށް [illegible] 45

ނިންމުން:

26. އަޙްމަދު ނާޒިމްގެ ވަކީލުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމުގެ ސަބަބުން [illegible] ގެއްލުންތަކުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށެވެ. އަދި [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާއިން ބާތިލު ކޮށްފައިވާތީ [illegible]

---

[44] James Davis Bettett, v. The United States No. 09-279C. (Filed: June 8, 2009).

[45] Zakiya v. United States, 79 Fed. Cl. 231, 235 (2007), Humphrey v.United States, 60 Fed.Appx. 292 (Fed.Cir. 2003)

ބުނެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްވެ ބަޔާންކުރި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ބަލާއިރު، މި މައްސަލަ އުފެއްދުމަށް ބިނާކުރި އަސާސްގައި ބަޔާންކުރާ ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތް ފާހަގަ ގޮތުންވެސް އަދި މަސްލަހަތު ގޮތުންވެސް ސާފުވެ ނުދެއެވެ.

27. އެހެނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާއިން ކުރު ސާބިތުކޮށް އަންގަވާ ނާޒިމް އަށް "އުޖޫރަތުލް މިޘްލް" ކަމަށް ބައްލަވައިގެން އޮވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެގޮތުން ކުރި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އޮތް އުޞޫލަކީ ފަރިޤުން ހިމެނޭގޮތަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފުލް ބެންޗަކުންނެވެ. މިއާއިއެކު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ކޮޅުގެ ހުކުމް މުޤައްރިރު[46] ކުރި ކުރުމުގައި އުޖޫރަތުލް ބަދަލުކަން ނުވަތަ ނުވާކަން ބަލައި ކަނޑައަޅާފައި ނުވެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ކޮޅުގެ ފުލްބެންޗުގެ ހުކުމް ފަހުގެ ފުލްބެންޗުއިން ބިނާކުރި އަޒްވާއިރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކުރަނަލުކުރި ޝަރީޢަތް ނުކުތާގެ މައްސަލަ ބިނާކުރެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ކޮޅުގެ ހުކުމް ފުލްބެންޗް ކުރި ފުލްބެންޗުގައި ހިމެނި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ބެންޗް ފަނޑިޔާރުންނެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފުލް ބެންޗްއެއް ނޫނެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ކޮޅުގެ ހުކުމް އަދަލަތު ނާޒިމްއަށް "އުޖޫރަތުލް މިޘްލް"ކަމަށް ނިންމި ފުލްބެންޗުގައި ހިމެނޭ ދެފަނޑިޔާރުން ފަހުން އެހުކުމް ފުލްބެންޗް ކުރި ފުލްބެންޗުގައި ހިމެނުނެވެ. މިހެން، ބަދަލު ދިނުމުގެ މައްސަލައިގެ ބަލައިގަނެވުނުގެ ބަދަލުކުރުމުގައި، އަދަލަތު ނާޒިމްގެ މައްސަލަ އުޖޫރަތުލް ބަދަލުވުމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން އުޖޫރަތުލް ކަނޑައެޅުމަށް އެކަށައެޅުން ފުރިހަމަ ފުލްބެންޗުގައިވާ ކަމަށް އުޖޫރަތުލް ބަދަލު ނުކުތާ ބަލައި މިންކުރުމަށް ފޮނުވި ކަނޑައަޅާ ސާބިތުވާ ޤަރާރު ކަމަށް ދެކެވެ. ކަމަށްވާތީ، އިޖުތިހާދު ނުކުތާތަކުގެ މައްސަލަ ބިނާކުރި

---

[46] ޤާނޫނު ނަންބަރު:22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމުގެ ޤާނޫނު)ގެ 20 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބުނެފައިވަނީ "މުޤައްރިރު" މިއާ ބެހޭ ގޮތުން ކަނޑައަޅާ ނުކުތާއެވެ. [illegible]

ޤަޟިއްޔާއެއް ޙުކުމް ޝާމިލު ކުރައްވާ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދަޢުވާ ކުރުމުން ސަބަބަށް ކަމަށް ނުދެކެއެވެ. އެހެންކަމުން، ހައްޔަރު ނާޖާއިޒު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ސިވިލް ކޯޓުން ހުށަހަޅައިފިނަމަ މިމައްސަލައަށް ސިވިލް ކޯޓުން ބަލައި ނިންމުމަށް ނިންމާފައިވަނީ ޢަދުލުވެރިކަން ކަމަށް ބަލައިގަންނަމެވެ.

ވަސީލަތް އަސާސްތަކާއި އިޖްތިހާދުގެ ޝަރުޙު:

28. މި މައްސަލައިގައި ހައްޔަރު ނާޖާއިޒު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ސިވިލް ކޯޓުގައި ދަޢުވާކޮށްފައިވަނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާއިން އެކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާގައި ކުރައްވާފައިވާ ޙުކުމާއި ޝާމިލު ޙުކުމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ގޮތުން އެ ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމުގެ ދަށުން ހައްޔަރު ނާޖާއިޒު ބަންދުގައި ބަހައްޓާފައިވާ ކަމުގައި ޤާނޫނީ ބާރެއް ނެތި ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ބަންދުކޮށްފައި ހުރިކަމުގައި ދެކިގެން އެކަމުގެ ސަބަބުން އިންސާނާ ލިބިދާނެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދެވޭނެއެވެ.

29. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގައި،

> "ޤާނޫނީ ބާރެއް ނެތި ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް މީހަކު ހައްޔަރުކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ ބަންދުކޮށްފިނަމަ
> އެކަމުގެ ބަދަލު އެ މީހަކަށް ލިބިދޭންވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

30. ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) ގެ ޖަދުވަލު 1 ގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞް ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، އެޖަދުވަލުގެ 22 ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ،

> "ޤާނޫނީ ބާރެއް ނެތި ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ބަންދުކޮށްފައިވާ މީހަކު އެ ބަންދުން ދޫކުރުމަށް
> އެދި ހުށަހަޅާ ކޯޓުން ނެރޭ އަމުރަށް ތަބާނުވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބަންދުކުރުމުގެ
> ސަބަބުން ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ބަދަލު ހޯދުމަށް އަދި ހުށަހަޅާ
> މައްސަލަތައް." މިފަދައިންނެވެ.

އެހެންކަމުން، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ޤާނޫނީ ބާރެއް ނެތި ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް މީހަކު ބަންދުކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް އަދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ސިވިލް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

31. މި މައްސަލައަކީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 "ރަޖިސްޓްރަރުގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމުމާ" އާދެދު ހިއްސަދަ ނުޖެހިގެން ނާޖިލުގެ ފަރާތުން އެނިންމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކިބައިން އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ބެލޭ ޤާޟީއަށްއަރުވާފައި، އެނިންމުން އަދި އެނިންމުން ބާޠިލްކޮށްދެއްވާ މައްސަލަ ސަބަބުތަކަށް މި މައްސަލައިގައި ރިޢާޔަތް ފާހަގަކޮށް މުރާޖަޢާ ނިޒާމުގެ ދަށުން (މިޤަޟިއްޔާގެ 7 ވަނަ ނަންބަރުގައި) ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

32. ބުނެވިދިޔަ ނިންމުމަކީ އަސްލުގައި ހުށަހެޅި މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢަށް ބަލައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ނޫން ކަމާއި، އަދި އެކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞް ބަލައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަން އެނގެއެވެ.

33. ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ އެކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެ ނުވަތަ ބަލައިގަނެވިދާނެ މައްސަލައެއްތޯ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގައި ހިނގިދާނެ މައްސަލައެއްތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ، ބެލުމަށްޓަކައި އަންނަނިވި ކަންތައްތަކަށް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ ބަލަންޖެހެއެވެ. އެއީ:-

33.1. އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް އެކޯޓަށް ލިބިގެންވޭތޯ؟

33.2. އެމައްސަލަ/ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ޙައްޤު (locus standi) އެމައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް ލިބިގެންވޭތޯ؟

33.3. ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ވަކި މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ނަމަ ދައުވާ ހުށަހަޅާފައިވަނީ އެމުއްދަތުގެ ތެރޭގައިތޯ؟

33.4. އެމައްސަލަ ބަލައިގަތުން މަނާކުރާ ނުވަތަ ހުރަސްއަޅާ ފަދަ ސަބަބެއް އޮތްތޯ؟ (މިސާލަކަށް ކުރިން އެމައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ބަލައި ނިމިގެން ނުވަތަ ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ މައްސަލައެއް ކަމުގައިވުން ނުވަތަ އެކޯޓުގައި ނުވަތަ އެހެން ކޯޓެއްގައި އެމައްސަލަ ހުށަހެޅި ހިނގަމުން ދިޔުން ފަދަ)

33.5. މައްސަލަ ހުށަހެޅި ފޯމުގައި ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ޚާނާތައް ފުރިހަމަކޮށްފައި ވޭތޯ؟

33.6. ފޯމާއެކު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުންތަކާއި ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިވޭތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ؟ އެވެ.

އިސްތިއުނާފުވެރިޔާ ކަންކަމެއް ބުނުމަށްފަހު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގައި ފުރިހަމަ ވާންޖެހޭ ކަންތައްތައް ފުރިހަމަ ވާނަމަ އެމައްސަލަ ކޯޓަށް ބަލައިގަނެ ރަޖިސްޓްރީކުރަންވާނެކަމުގައި، އެއިން ކަމެއް ނުވަތަ ކަންތައްތަކެއް ފުރިހަމަ ނުވާނަމަ ނުވަތަ އިސްލާހު ކުރަންޖެހޭނަމަ އެކަން އިސްލާހުކުރުމަށް ނުވަތަ ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އެންގުމަކާއި އަދި އެމައްސަލައަކީ އެކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނެ މައްސަލައެއް ކަމަށް ނުފެނިއްޖެނަމަ އެމައްސަލަ ބަލައިގަތުން ނިންމުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމާއި މިގޮތުން މައްސަލައެއް ބަލައިނުގަތުން ނިންމި ނިންމުން ސަބަބުތަކާއެކު އެމައްސަލަ ހުށަހެޅި ފަރާތަށް ދަންނަވާނެއެވެ.

34. މި މައްސަލައިގައި އަސާސީ ޤާނޫނުގެ [illegible] ހުށަހެޅި މައްސަލަ ބަލައިނުގަތުމަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ ނިންމާފައިވަނީ،

"އަސާސީ ޤާނޫނުގެ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ލިބިގެންވެއެވެ."

މި ސަބަބުތަކަށްޓަކައިކަން އެނގެއެވެ.

35. މި މައްސަލައިގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަށް ބަލާއިރު، ދަޢުވާގައި ޤާނޫނީ ބައެއް ނުކުތާ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޙިމާޔަތް [illegible] ސަބަބުން ނުވަތަ [illegible] ސަބަބުން [illegible] ނިންމާފައިވާ ކަމަށް [illegible] ސިވިލް ކޯޓުން ބަލައިގަންނާނެކަމެވެ.

36. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ދަޢުވާ އާއި ނަންބަރު 799/Cv-C/2012 ދަޢުވާގައި ފޯނޫރީ ބާޖެއް ނެތި ނުވަތަ ފޯނޫރާ ޙިމާޔަތް ބަންދުކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައަށް އެކޯޓުން ބަލައިގެން ޝަރީޢަތުން ބަލާފައިވާކަމާއި އަދި އެ މައްސަލައަށް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް އޮތްތޯ ބެލެހެއްޓުމާ ކަމާގުޅޭ ގޮތުން ސާފު އޮޅުވާލައިގެން ނުވެއެވެ.

37. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1143/Cv-C/2010 (2167/MC/2010) ދަޢުވާގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ބަލައިގެން، އެދަޢުވާގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ދަޢުވާއި ނިންމުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހެޅުނު މައްސަލައެކެވެ. އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 799/Cv-C/2012 ދަޢުވާއަކީ[47] ވާ ގޮތުގެ (ޑޮނާލްގެ ދަރައިދޭއް) ބަންދުކޮށްފައިވި ފޯނޫރީ ބާޖެއް ނެތި، އަދި ފޯނޫރާ ޙިމާޔަތްކުރުމަށްވާ އެކަމުގެ ސަބަބުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާއެއް ކަމުން އެ މައްސަލައިގެ ބަދަލުގައި ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ނިންމާފައިވާ ވާ ގޮތުގެ ބަންދުގައި ހުރި ފޯނޫރީ ބާޖެއް ނެތި އަދި ފޯނޫރާ ޙިމާޔަތްކުރުން ސަރުކާރު ކޯޓަކުން ކަނޑައަޅާފައިވާކަން އެނގެއެވެ. އެއާ ޙިމާޔަތް ހުކުމަށް ބަންދުގައި ދަޢުވާގައި އަބްދުالله ނާޒިން އަބްދުލްޣަފޫރު ބަންދުކޮށްފައި ހުރި ފޯނޫރީ ޙިމާޔަތް ކަމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ނިންމާފައިވާކަން އެނގެއެވެ. މިދަޢުވާގައި ނިންމާފައިވާ ބަލައިގެން، ފޯނޫރީ ބާޖެއް ނެތި ނުވަތަ ފޯނޫރާ ޙިމާޔަތް ބަންދުކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައަށް އިސްތިޢުނާފް ސިވިލް ކޯޓަށް ބެލެވޭނެކަން އެނގެއެވެ.

38. އެހެންކަމުން، އަސާސީ ގާނޫނުގެ 25 (ފަންސަވީސް) ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ދަޢުވާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ކަމަށް އެކޯޓުގެ ނަންބަރު

---

[47] މިދަޢުވާގައި ނިންމާފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/HC-A/83 ދަޢުވާގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަރުދަނާކަމުގައި ބަލާފައިވާކަމެވެ.

2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައަޅުއްވުން ތިރީގެ ޤަޟިއްޔާގެ ދަށުން އަބުދުލް ނާޖިހް ބަންދުކޮށްފައި ހުރިހުރިމަތީ ވާނުން ހިތާފަން ބަންދުކުރެވުނީ ހުރިހުރުމުގެ ކަމުން ދިޔަގުން އެކަމުގެ ސަރަޙައްދުން އެއާއިއެ ވިޓުން ފެއްޓުމުގެ ބަދަލު ކޯޓުން އަބުދުލް ނާޖިލާގެ ޝަރީޢަތް ސިވިލް ކޯޓުން ހުކުމްކުރި ދަޢުވާއާއި އެކޯޓުން ބަލައިގެން ޝަރީޢަތުން ގޮތެއް ނިންމަވާފައިވާ މުއްސަނދިކަމެއް ކަމަށް ފެނެއެވެ.

39. އަދި އެ މުއައްސަސާ ބަރުމާގެ ދިރާސާކުރެއް ސިވިލް ކޯޓުން ދިމާކުރުމަށް ކަމަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރަރު ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ އެކޯޓުގެ ޑިސްމިސް ކުރުމުގެ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ބާޠިލު ނިންމުމެއް ކަމަށް ފެނެއެވެ.

- **ޙުކުމް:**

ވީމާ، އިސްވެ ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަން އެގޮތަށް ހުރުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 02/RNA/2019 ރަޖިސްޓްރަރުގެ ނިންމުމަށް ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ޤާނޫނީ އުޞޫލީ ހަމައެއް ނުވާތީ މިމައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރުންގެ އެއްބަސްވުމުން ބަޔާންކުރަމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރ ނިންމި ނަންބަރު 144-REG/2019/10: (10 ފެބްރުއަރީ 2019) ނިންމުމަކީ ޤާނޫނާ ޚިލާފު އެކޯޓުގެ ޑިސްމިސް ނިންމި ނަންބަރު:02/RNA/2019 ނިންމުން ބާޠިލުކުރުމަށް ކަނޑައަޅައިފީމެވެ.

މިޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު އަބްދުއްރައޫފް އިބްރާހީމް

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ނިޔާޒް
(ނިޔާބަތު)

ފަނޑިޔާރު ޢަލީ ސަމީރު